

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

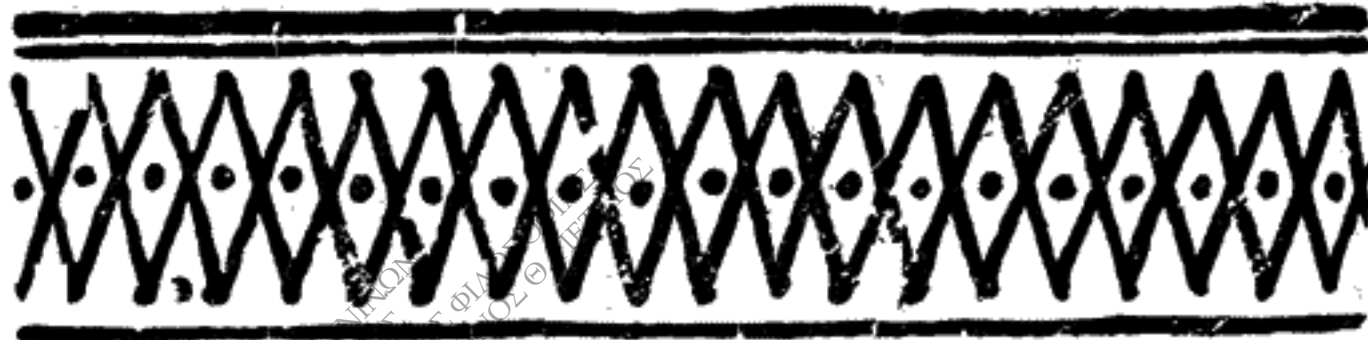
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1943

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 - ΣΤΑΔΙΟΥ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ (*)

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

« Χώρα, ἣτις ἐγέννησεν Ὅμηρον
καὶ Σοφοκλεῖς καὶ εἶχε γῆς ἀκόμα
δημοτικά ἔθνη καὶ Σολωμόν... »
ΕΜ. ΡΟΪ-ΔΗΣ

(Περὶ συγχρόνου κριτικῆς ἐν
Ἑλλάδι.)

Α'

Μὲ συνεπαίρνει ὁ Καραϊσκάκης καὶ μὲ θαμπώνει ὁ Σολωμός. Ὅμως ἡ λατρεία μου πρὸς τὸν πρῶτο δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ στοχάζομαι πὼς τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ ἥρωα κρατιέται ἀπὸ θεμέλια πῶς βαθιά, μὲ νόημα πὺ δὲν ἔφτασε, ἴσα μ' ἐκεῖνο, τὸ ἔργο τοῦ καπετάνιου ἥρωα. Θυμᾶται κανεὶς πάντα τὸ ζωγραφικώτατο στίχο ἐνὸς μεγάλου ἱεροφάντη τῆς Μούσας γιὰ τὴν Ἑλλάδα πὺ τῆ βλέπει στυλωμένη ἀπάνω «στὰ κρυσταλλένια βᾶθρα τοῦ Λόγου». Ἡ γῆ μας, μάννα τοῦ ποιητικοῦ ἠρωϊσμοῦ πῶς πολὺ παρ' ὅσο τὴν καμαρώνουμε γιὰ βρῦση τῆς πολεμικῆς λεβεντιάς.

Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ξημέρωμα τοῦ Σολωμοῦ μαζί μὲ τὸ 21, σημαντικώτατο. Κι ἀγνάντια ἀπὸ τὸ Σολωμὸ ὁ Κάλβος τῶν ῥῶν, φωσκολικὸς καὶ ἀρχαϊκὸς ὅσο εἶναι ὁ Σολωμός μαντσονικὸς καὶ νεωτερικὸς. Μὰ πάντα καὶ οἱ δύο ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὰ ἔθνικα ἰδανικά, ζωντανὰ τότε, πάντα συνταιριάζοντας μὲ τὴν ἀτομικὴ τους ψυχὴ τὴν ψυχὴ μιᾶς φυλῆς τριγῦρο τους. Μὰ κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος δὲν κατορθώνουν ἐλεύθερα νὰ τραβήξουν τὸ δρόμο τους ὡς τὸ τέλος, νὰ μᾶς ξετυλίξουν ἀνεμπόδιστα τὴ δύναμή τους ὅλη. Ὁ Κάλβος πρόωρα σωπαίνει καὶ χάνεται ἀπαρατήρητα.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑμνου, ἀφοῦ ἔζησε στὸν ἐλεφαντένιο πύργο τοῦ μέσα στοὺς Κορφοὺς, σκεδιάζοντας τὸ χτίσιμο κύκλων ἀξίων τοῦ Δάντη καὶ μὲ «κλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μέσα του» σὰ νᾶκουγε νὰ λαχταρίζῃ μέσα του κάθε εἶδος μεγαλείου, — κατὰ τὸν ἴδιο του τὸ λόγο, — χάθηκε καὶ κείνος, γέρος, μὰ σὰν πρόωρα, καὶ σὰ μαραζωμένος. Οἱ θαμα-

στὲς τοῦ πὺ διαλαλοῦσαν τοὺς δαντικοὺς κύκλους τοῦ δὲν ἤυρανε παρὰ λιγοστά κι ἀριά καὶ σκόρπια ἀχνάρια. Σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ μέσα στὴν Ἴονια Βουλὴ στὰ 1862 ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ἕνας ἀπὸ τοὺς πῶς γνωρισμένους, μὰ κι ἀπὸ τοὺς πῶς ἀμοιαστοὺς μ' ἐκεῖνον διάδοχους τοῦ Ἀλέξανδρου τῆς Ποιητικῆς μας Τέχνης, μᾶς εἶπε: «Ὁ Σολωμός ἐμαράνθη, ἐξήνθησεν ὡσεὶ χόρτος τοῦ ἀγροῦ.» Ἐμαράνθη. Μὰ ἡ ποίηση πὺ μᾶς κληροδότησε εἶναι τὸ λουλούδι τὸ ἀμάραντο. Κι ἀπὸ τίς μοῖρες τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου, τῶν ἀταίριαστων ἀρχηγῶν τοῦ νεοελληνικοῦ στίχου, δείχνεται παραστατικᾶ πὼς κάποιος δράκοντας κυνηγᾶ τὴ νεράϊδα ποίησής μας. Σύμβολα καὶ οἱ δύο τους ἐνός, πὺ κρατᾶ κι ἀκόμα, κατατρεμοῦ.

Στὰ 1857 πέθανε ὁ Σολωμός. Γιὰ νᾶρθῃ ὡς τὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ φτάσουν τὰ σημάδια τῆς μεγαλονόητης τέχνης του ὡς τὴν Ἀθήνα, ἔπρεπε νὰ περάσουν χρόνια καὶ χρόνια καὶ μ' ὅλη τὴ σοφὴ κι ἀποκαλυπτικὴ μελέτη τοῦ Πολυλά στὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδοσης τῶν «Εὐρισκόμενων τοῦ Σολωμοῦ» στὰ 1859. Καὶ μ' ὄλα τὰ δημοφᾶ ἔργα, ὅσο λιγοστά κι ὅσο σπάνια κι ἂν εἶτανε, τὰ βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὸ σολωμικὸ τᾶργαστήρι, πὺ ἀνοιχτὸ ἔμενε πάντα στὰ Ἐφτάνησα. Ἀπὸ τὰ 1857 ἴσα μὲ τὰ 1867, ἡ Ποίησή μας, καὶ μ' ὄλο τῆς τὸ ἀκουσμα στὸ Βυζάντιο, καὶ μ' ὄλο τῆς τὸ περπάτημα στὴν Ἀθήνα, δὲν ἀνθίζε παρὰ στὰ Ἐφτάνησα. Στὴν Ἁγία Μαῦρα βροντοφωνοῦσε ἀρματωλικά μὲ τὸ Βαλαωρίτη. Στὴ Ζάκυνθο ἀηδονολοοῦσε ὄνειροφάνταστα μὲ τὸν Ἰούλιο Τυπάλδο. Στὴν Κέρκυρα, σολωμοθρεμμένη πάντα, τεχνικώτατα τρυφεροπλέκοταν μὲ τὸ Μαρκορᾶ, δημοτικώτατα μὲ τὸ Ζαμπέλιο, καὶ μὲ τὸν κριτι-

(*) Ἀνακοίνωση τοῦ κ. Γ. Κ. Κατσιμπαλῆ, Δημοσιεύθηκε στὸ ἡμερολόγιο «Ἑλληνικὰ Πρόδοι» τοῦ 1908.

Ε. Γ. Δ. Π. Κ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κώτατο Πολυλά της έρριχνε της μεταφραστικής δουλειάς ένα μαγνάδι πρωτόφαντης λάμπης. Μαγνάδι που ακόμη μέσ' από τη γάρη του τρεμολάμπουε μεταφράστες μαζί και πλάστες, ο Καλοσγούρος, ο Θεοτόκης, ο Κογεβίνας. Στην Κεφαλλονιά σφύριζε κοροϊδευτικά ο Ιταλογνώστης και ορθολογιστικώτατος Λασκαράτος. Κι αν κάποτε δειλότερα και μέσα στην πεζή 'Αθήνα άκούγοταν, άκούγοταν με τὸ ζακυνθιανὸ Τερτσέτη, που βάφτισε και ξαναπρασίνισε τάρχαϊα θέματα μέσα στα νερά της άπλης του γλώσσας.

«... De la musique avant toute chose! — Tout le reste est littérature.» Είπε ο γάλλος ποιητής Βέρλαιν στο περίφημο ποίημά του για την «Ποιητική Τέχνη». Μ' άλλους λόγους: «Τὴ μουσική πρώτα κι απ' όλα νάχετε στο νοῦ σας. Όλα τάλλα δὲν είναι τίποτ' άλλο παρά τεχνικά λόγια». Ἀνάλογα μπορείς νά πῆς πὼς ἡ νέα ἑλληνική ποίηση, ἔξω ἀπὸ τὴ βαθυστόχαστη μουσική τοῦ Σολωμοῦ, ξεπεσμένη κρέμονταν ἀπὸ κάποια ἐπιτήδεια συμπλεγμένα, πιὸ λίγο, πιὸ πολύ, ἀερόλογα, ἀπὸ μιά στιχουργημένη, πιὸ πολύ βροντερή, παρά καλόχη, πολιτική ἢ πατριωτική δημοσιογραφία, ἀπὸ μιά φτωχὴ ρητορική με πλούσιες ρίμες. Τὸ μυστήριο τῆς ποιητικῆς ὁμορφιάς δὲ μπόρεσε γερὰ και σωστά νά τὸ γλίξει, και μ' ἄλο του τάνγνὸ φιλοσοφικοποιητικὸ βάθος, ὁ Παπαρρηγόπουλος, με τὴν ἀδύνατη, τὴν ἀχρωμάτιστη, τὴν ἀπρόσεχτη, τὴ φραγκοκαθαρεύουσα, και σάν ἀπὸ ζυμάρι γλώσσα του. Μῆτε και μ' ἄλα του τὰ φαντασμένα και πλατιά ἐπικά του θέματα ὁ πεζολογικὸς και ἀψυχὸς Ἀντωνιάδης.

Στὰ 1877 προφέρεται στὴν Ἀθήνα, πρώτη φορά, με τὸν τόνο πὸ τοῦ ἀξίζει, τὸ ὄνομα τοῦ παραγκωνισμένου, ἢ πολὺ μισᾶ και σχεδὸν κωμικά, γνωρισμένου Σολωμοῦ ἀπὸ ἕνα γερὸ κριτικὸ, γκρεμιστὴ τῶν σχολαστικῶν εἰδώλων: Ἐγραφεν ὁ Ροῖδης τελειόνοντας τὸ περίφημο μανιφέστο του «Περὶ συγχρόνου ἐν Ἑλλάδι κριτικῆς»: «Χώρα ἣτις ἐγέννησεν Ὅμηρους και Σοφοκλείς και εἶχε χθὲς ἀκόμη (!) δημοικὰ ἔσματα και Σολωμόν, δικαιοῦται νά περιμένῃ τοὺς ἐφαμίλλους τῆ ποιήσει, εἰς τούτους ἐπιφυλάττουσα παρθένον τὴν δάφνην και ἀμείωτον τὸ ἱερὸν ὄνομα ποιητῆς».

Ὁ μεγάλος λόγος εἰπώθηκε. Βάλτε κατὰ μέρος τοὺς Ὅμηρους και τοὺς Σοφοκλήδες. Ἑλληνες ὄσο ζοῦσαν, ζοῦνε τώρα τὴν ἄλλη ζωὴ τὴν ἀθάνατη, πολίτες τοῦ κόσμου. Ὁ μεγάλος λόγος εἶναι πὼς δὲν μπορεί νά προκόψῃ στὸν τόπο μας ποίηση, πὸ νάξίξῃ τὸνομα, χωρὶς νάποκουμπήσῃ ἀπάνω στὰ θεμέλια κάθε πλαστικῆς ὁμορφιάς, κάθε γλωσσικῆς ἀλήθειας:

(!) Τὸ «εἶχε χθὲς ἀκόμη», σὰ νά περιττεύῃ. Τὸ σωστότερο: «ἔχει», ἀπλούστατα.

Δημοτικὰ τραγούδια και Σολωμός. Γιατὶ μάκρηνε ἀπὸ τούτα ἡ Ποιητικὴ Τέχνη, ἔεπεσε και νοθεύτηκε. Ἐχασε τὴ γάρη και τὴ δύναμη, τὴν ὕγεια, τὸ νόημά της. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια και ὁ Σολωμός. Νά ἡ πηγὴ πὸ θάναβρύση ἀπὸ μέσα της ὄχι μόνο ἡ ἔντεχνη ποίηση, ἀλλὰ και ὁ λόγος ὁ ἔντεχνος σὲ ἄλα του τὰ εἶδη, σὲ δ' του τὰ φανερώματα! Ὁ Λόγος πὸ σμένος εἶναι νά ξαπλωθῇ μιά μέρ' ὠριδῶση τὸ χρῶμα του και τὴ ν' και νά του στὴ γλώσσα πὸ γράφο' ραμματική πέρα, καθὼς γίνεται κα' ὑμε, πέρα γιὰ λαοὺς πὸ ζοῦνε και σ' ἄλους τοὺς τὴ συνείδηση τοῦ ε' παίρνουνε καθάρια ναι τους.

Ἀπὸ τὰ 1877 τ' πρώτα θαμποχαράματα τῆς ἀογῆς, οἱ στίχοι τοῦ Βιζυηνοῦ, τοῦ Δροσίνη, τοῦ Νίκου Καμπά, οἱ δικοὶ μου στίχοι. Ὁ Σουρῆς ἀρχίζει νά ξετυλίγῃ, λεπτότερα κάπως και προσεχτικώτερα στιχουργημένη τὴν τέχνη του, τὴ μόνη πὸ ἀλαφρογωνεῦει τὸ στομάχι τῆς ρωμαϊκῆς νοικοκυρωσύνης, μὰ πολλές φορές και ἀναιμικώτερη ἀπὸ τὴ Μούσα τοῦ Σούτσου και τοῦ Καρύδη. Ὁ Προβελέγγιος, ἀσπροθαλασσίτης ποιητῆς, κάτι ἀπὸ τὴ ζεστὴ ρητορική τοῦ Σίλλερ κι ἀπὸ τὴν ἀλαγάριστη παθητικώτατη στιχοχουσία τοῦ τρανοῦ Λαμαρτίνου, ὁ μόνος ποιητῆς πὸ λογαριαζότανε μέσα στὴν ἀμουση γενεὰ τοῦ 1870, ὅτε εἶχε ξετινάξει ἀκόμη ἀπὸ πάνω του τὴν παράδοση τῆς σχολαστικῆς γλώσσας. Μὰ τὴ μεγάλη ποίηση, γιομάτη ἀπὸ καρδιά μαζί και ἀπὸ ἰδέα, φιλοσοφική μαζί και ἀτομική, φτερωμένη ἀντάμα ἀπὸ τὴν Ἑλληνική πνοή και ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὴν παγκόσμια, πὸ συνταίριασε τὸ ποιητικὸ περπάτημα στὸν τόπο μας με τὸ νικητήριο δρόμο τῆς Μούσας ἀνάμεσα στὴν Ἐδρώπη, κι ἔδειξε πὼς, ἀπὸ μιά μεριά, και ἡ φιλολογικὴ ἱστορία ἐνὸς τόπου δὲν εἶναι παρά κομμάτι ἀπὸ τὴ φιλολογία τοῦ μεγάλου ἐδρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, και μ' ἄλη της τὴν ξεχωριστὴ φυσιογνωμία, και τὸ ξεχώρισμά της τὸ φυλετικὸ, — τὴ μεγαλοῖτηση ποίηση τούτη μᾶς τὴν ἔφερε ὁ Ψυχάρης. Καί, παράξενο πάντα, μὰ ὄχι και πρωτακουστο φαινόμενο στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, — τὴν ποίηση τούτη μᾶς τὴν ἔφερε ὄχι με τὸ στίχο, ἀλλὰ με τὸν πεζὸ λόγο. Ὅταν τῆς δικαιοσύνης ἡ ὥρα σημάνη, και σωπάσουνε ξεθυμασμένα τὰ λογιῆς, ἀπὸ πείσμα ἢ ἀπὸ τύφλα, ξεφωνητά, ὅταν «κατακαθήσῃ ὁ κOURνιαχτός» τῶν πρόστυχων παθῶν, ἢ σημερινὴ μας ποίηση, μέσα σ' ἕνα διάφανο καθάριο ἀέρα θά φανῇ καθὼς εἶναι και πραγματικά, και σύμφωνα θά κριθῇ με τὰ ἔργα της. Τότε κομμάτια σάν τὴν «Ἀγάπη» και σάν τοὺς «Ἀρχαίους», πὸ πρωτοφάνηκαν στὰ 1888, στὸ «Ταξίδι», και σάν τὸ «Βουτηχτή», και σάν τὸν ἀθάνατο «Ναὸ» και σάν τὰ «Δωδεκάνησα» και σάν τὸ «Μάγο» και σάν ἄλα τὰ «Τραγούδια χωρὶς στίχους», — θά προ-

Ε. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

βάλουνε σαν πλατιόφυλλες πόρτες καλοσκαλισμένες που μας ανοίγουνε τὸ ξυμπα τοῦ μεγαλότεχνου ποιητικοῦ παλατιοῦ που ὀλοένα χτίζεται. Ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης (Κλεάνθης Μιχαηλίδης τὸ ἀληθινὸ του τῶνομα) καὶ ὁ ἀξέχαστος Κρυστάλλης ζωηρὰ τὴ σφραγίζουν τὴ νέα μας ποίηση, ὁ πρῶτος μὲ τοὺς ἀπλοὺς, ἀφιασίδωτους στίχους του, τοὺς ἠσώφικα ἀπαλοὺς καὶ πότε παιγνιδιάρικους, πότε δακρυοστάλαχτους. Ὁ δεῦτερος, μὲ τὸ λαμπρότατο στὰ χέρια του ξανάδομα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, εἶδος Βαλαωρίτη εἰδυλλιακώτερου καὶ λεπτότερου τοῦ στίχου μαστορευτῆ. Καὶ θὰ εἶτανε μετριοφροσύνη που δὲ θάστανε, σὲ μιὰ τέτοια, σύντομη, μὴ προσεχτικὰ ζετασμένη παράσταση ἑνὸς τέτοιου ζετυλισμοῦ, ἀνίσως ἐδῶ ξεχωριστὰ δὲν τὸ σημειῶνα καὶ τὸ δικό μου τῶνομα. Στὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου», τυπωμένα στὰ 1892, εἶσι στοχάζομαι, στὸν πρόλογό τους, τὴν ἰδέα τοῦ ποιητῆ: «Νοῦν καὶ καρδίαν καὶ αἰσθήσεις, ὅλα τὰ θέτει εἰς ἐνέργειαν ὁ Ποιητής... Ὁ ποιητής, ἀκριβῶς, δὲν ζῆ μέσα εἰς ἰδιαιτέρον κόσμον· εἶναι πολίτης τοῦ Σύμπαντος· κάθε κόσμου τὴν φανεράν ἢ κρυμμένην ἁρμονίαν ἀντιλαμβάνεται, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθη πορίζεται τὸ μέλι του. Ἀλλ' εἶτε ἐξεγείρει τὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς, εἶτε γεννᾷ τὸν πόθον τοῦ θανάτου, εἶτε τὸν ἐμπνέει ὁ θεὸς τῆς ἐνεργείας, εἶτε τὸν τραβᾷ ἢ Σειρὴν τῆς ὄνειροπολήσεως, εἶτε σφιχταγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπον, εἶτε ἀπομονώνεται μὲ τὴν μελέτην τῆς φύσεως, εἶτε εἶναι θεοσεβῆς Σοφοκλῆς, εἶτε ὀλισθὴς Λουκρήτιος; εἶτε λατρεύει τὸν Πλάτωνα, εἶτε πιστεύει εἰς τὸν Δάρβιν, εἶτε πλάττει τοὺς στίχους του ὡς ἀγάλματα, εἶτε τοὺς διασκορπίζει ὡς μουσικοὺς τόνους, εἶτε διαμένει εἰς ὑπερυψηλούς χώρας, εἶτε λιμενίζεται εἰς τὰ ἐγκόσμια, παρέχει τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκείνην ἀπόλαυσιν που πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀπολαύσεις, καί, καθὼς εἶπεν ὠραῖα κάποιος, ὁμοιάζει θάνατον ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἀνάστασιν».

Καὶ παραπέρα:

«Ὁ,τι οἰκοδομεῖ ὁ Ποιητής, τὸ στηρίζει ἐπάνω εἰς ἀδιασείστους βάσεις· τὸ στερεώτερον ὀλικὸν τὸ εὐρίσκει μέσα εἰς τὸ ἀνεξάντλητον λατομεῖον τοῦ παρελθόντος· τὸ ὀλικὸν τοῦτο εἶναι αἱ θρησκείαι, αἱ μῦθοι, τὰ συναξάρια, αἱ δημοτικὰ παραδόσεις, τὰ δημοτικὰ τραγούδια, αἱ ἱστορίαι, αἱ κοσμογονίαι, αἱ φιλοσοφίαι, αἱ γενικαὶ ἰδέαι, τὰ μεγάλα σύμβολα...»

Ὁμως:

«Ἄν ὁ Ποιητής ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν, ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸ νέας καὶ σημαντικὰς εἰκόνας, μορφὰς, σύμβολα, μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζει τὰ νοήματα καὶ τὰ αἰσθήματά του, αἰσθήματα καὶ νοήματα ψυχῆς τῶν νεωτέρων χρόνων, που ὀφίσταται, ὅσον καὶ ἂν δὲν τὸ ὑποπτεύει, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ

περιέχοντος...» Μὲ τὰ λόγια τοῦτα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, γενικώτατα, καὶ στὴ γλῶσσα τους τὴ δισταχτικὴ καὶ μεταβατικώτατη, θέλησα νὰ δείξω πλατιά πλατιά τὴν ἐνέργειαν τῆς ποιητικῆς τέχνης. Κάθε ποιητῆς, σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ του, παίρνει καὶ μουσουργεῖ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῆς ὄλης συμφωνίας τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος φράζει καὶ σκάφτει τοῦ ἀπέραντου κόμποι ὀρισμένα στρέμματα, τὰ δικά του. Ἐγὼ ἀπὸ τὸν «Ἕγμνο τῆς Ἀθήνας», τὸ βραβευμένο, ἴσα μὲ τὴν ἀτύπωτη ἀκόμη «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ»—δὲν ξέρω καὶ δὲν ἐξετάζω πόσο εὐτυχησμένα—φιλοδόχησα νὰ συνταράξω ἀπάνω στὸ ὄργανο τῆς Ποιητικῆς Τέχνης—ὄλες του τίς χορδές. Καὶ τὸ παίξιμό μου δὲν τὸ τέλειωσα κι' ἀκόμα. Καὶ κάθε φορὰ που ἡ Ποίησή μας μεσιώνεται ἀπὸ μιὰ καινούργια φωνή, κάθε φορὰ που παρουσιάζεται κάποιο ἔργο ἄξιο νὰ τὸ προσέξουμε, κάποιος στίχος που εἶναι σὰ νὰ κρύβη μέσα του μιὰ στάλ' ἀπὸ τὰ θάνατο νερὸ τοῦ παραμυθιοῦ, κάποιος ποιητῆς δείχνοντας «πὼς ρόδο μέσα του πολὺ, κρίνος πολὺς ἀνθίζει»—εἶναι σὰ νὰ παίρῃ σάρκα, λίγο λίγο, καὶ δύσκολα, ὅμως ἀλάθευτα καὶ ἀσφαλτα, τὸ ὄνειρο που ἐάνοιξα, προλογίζοντας μὲ τὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου».

Κατὰ τὰ 1898 τὸ δυνάμωμα τοῦ ποιητικοῦ ἀέρα στὴν Ἀθήνα δείχνεται πρὸ χειροπιαστὰ. Περίεργο πὼς τὸ δυνάμωμα τοῦτο, ἀφοῦ ἄρχισε νὰ φανερόνεται μέσα στὴ φιλολογικὴ «Ἔστια» τοῦ Δροσίνη, ξεχωρίζεται χαρακτηριστικώτατα μέσα στὴν «Τέχνη». Τὸ λιγόζωο περιοδικὸ που χάραξε σημαντικὸ σταθμὸ τῆς διανοητικῆς μας ἱστορίας. Περίεργο, εἶπα, γιατί εἶναι τὸ φύλλο που τοῦ ψάλανε τὸν ἀναβαλλόμενο καὶ σὲ βάρος του πλέξαν τίς πιὸ ἀνοστες ἐξυπνάδες οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, καὶ πίσω ἀπὸ κείνες κι' ὄλη ἡ νοικοκυρωσύνη. Ὁμως οἱ ἐφημερίδες σχεδὸν ποτὲ δὲ μπόρεσαν—κ' ἐδῶ κι' ἄλλοῦ—νὰ τὴν ἀνακαλύψουν καὶ νὰ τὴν τιμήσουν τὴ δημιουργικὴ ἀλήθεια. Καὶ οἱ ἐφημερίδες καὶ ἄλλοι ἀκόμα κύκλοι, καὶ οἱ σοβαρώτεροι, ὕστερα καὶ ἀργὰ μυρίζονται τί τρέχει, ποτὲ στὴν ὥρα του. Πόσοι τὴν προσκυῶν τὴν ἀλήθεια σὰν πάλιωσε, κ' ἐκεῖ που πάει νὰ γίνῃ ψέμα! Μέσα στὴν «Τέχνη», ἀνάμεσα σὲ νέα λεβέντικα κοντύλια, σὰν ἐκεῖνα τοῦ ἐπαναστατικοῦ, τοῦ ἀπλαστοῦ, μὰ βαθιοστόχαστου Καμπύση, σὰν τοῦ γαληνοῦ Παύλου τοῦ Νιρβάνα (εἶναι ὁ γιατρός Πέτρος Ἀποστολίδης), σὰν τοῦ Βλαχογιάννη, σὰν τοῦ Μαλακάση, σὰν τοῦ Θεοτόκη, σὰν τοῦ Καλοσογούρου, σὰν τοῦ Μαβίλη, σὰν τῶν Πασαγιάννηδων (περιορίζομαι στὰ πεταχτὰ νὰ τοὺς ἀναφέρω γιὰ τοὺς στίχους τους μονάχα ἐδῶ τεχνίτες που καθέννας τους ἀξίζει ξεχωριστὴ μελέτη), νὰ τρεῖς ποιητῆς μιᾶς πρωτοφάνταστης χάρις: ἀπὸ δῶ ὁ πλαστικὸς καὶ σοφὸς νεοαλεξαντρι-

νός Γρυπάρης, από κεί ο μουσικός, και σαν άυλο δροσοστάλαχτο στοιχειό, Πέτρος Βασιλικός, (ο Κ. Χατζόπουλος) και στη μέση ο Λάμπρος Πορφύρας (Δημήτριος Σύψωμος) πιδ άπλός και στη μορφή του πιδ μετρημένος από τον πρώτο, πιδ συγκρατητός από το δεύτερο στο λυρικό μεθύσι του, όμως κάτι παρθενικό και σαν εύενικώτερο. Και από τα 1898 Ισα με τα 1908 και αν κάμουμε να κοιτάξουμε γύρο μας (δσο κι' αν είναι το κοίταμα πολύ δύσκολο κάθε φορά που τα πράματα που κοιτάμε βρίσκονται πολύ κοντά, και λείπει το κάποιο μακρέμα που βοηθά το καθαρότερο ξαγνάντεμά τους από πάνου ως κάτω), βλέπουμε... τίποτε δέν καλοβλέπουμε. Οί ποιητές μας είναι σαν ακριβοθώρητοι και σα μισόκοσμοι, και δέν προκαλούνε τις ματιές του κόσμου, και δέν ξεχωρίζουν. Δέ βλέπουμε· ακούμε· στέκεται ο λόγος τούτος πιδ πολύ. Άκούμε. Σε κείρο που λίγο λίγο δυναμώνει η Ποίηση και πιδ λαγαρισμένο τρέχει το νερό της, ο λεγόμενος κόσμος—για λόγους που παρακάτου θα γγίξουμε,—στέκεται μπροστά της η με του άδιάφορου την ξεγνοιασιά η με του πολέμιου την καταφρόνια, τα τραγούδια της δέ μπορεί να βρίσκουν καταφυγή παρά μόνο σε άρια βιβλία λιγοδιάβαστα και σε στραβοκοιτασμένα φύλλα άνταρτικά. Τάχα τα ξέρει ο κόσμος, καθώς θάξιζε το "Έθνος όλόκληρο να τα γνωρίζη, το βιβλίο «Της Ζωής» και την «Άργώ» του άσύγκριτου ποιητή Πέτρου Βλαστού; ("Έρμονας ως τα τώρα το φιλολογικό τόνομά του.) Τόνωσε με μιάν άντρίκειαν ένέργεια την όνειροφάνταστη κι' από τα χρώματα της Ιδεολογίας και της καρδιάς τρεμόφεγγη ποίησή του. Την ποίησή μας θα τη βρούμε τώρα τελευταία μέσα στις σελίδες του «Νουμά» ξαναζωντανεμένη, στρογγυλεμένη, με μιá γλώσσα δουλεμένη τεχνικά, να κυνηγά το φως, Μούσα νεοκλασσική, να την πούμε με το Βουτιερίδη, και με το Δημητριάδη (ο Ρήγας Γκόλφης), μιá Μούσα διωρισμένη αότη μιá μέρα να μάς προσφέρη το κανονικώτατα ρυθμισμένο τραγούδι της άπάνου «στής Ρούμελης τη λύρα την παλληκαρία», σαν ένα ποτήρι δλόδροσο νερό που μονορρούφι πίνεται και που ανασταίνει, φερμένο από την καρδιά της Ρούμελης. Μούσχ, ποιός ξέρει αν είναι αότη διωρισμένη να παντρέψη το μοναξιώτικο τόνειρο με τη ζωή που μέσα στον κόσμο με τον κόσμο ένεργεί! Και παρεκεί σε άλλα φύλλα, σαν τα «Παναθήναια», σαν το «Περιοδικόν μας» του Βώκου, σαν τον «Άκρίτα», βγαλμένο από το νέο Σκίπη με την πλούσια φαντασία και τη γλώσσα και με μιá λυρικήν όρμη αξιοπαρατήρητη, άλλοι ποιητές, ο Καμπάνης, ο Μάρκος Αυγέρης, ο Άγγελος Σικελιανός, και μιá ποιήτρια, η Αιμιλία

Κούρτελη, ίσως η μόνη ποιήτρια που θάξιζη να σημειωθή έδω, κι ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου με τον κυματιστό του στίχο, Ισα δλόδισα από τη γραμμή του Μαρκορά, που και σ' αυτό το δημοσιογραφικό χρονογράφημα έδωκε φτερά μιáς εύγενικής τέχνης και τέλος οι νεώτατοι Ιεροφάντες της "Ήγης, διαλεχτή δεκάδα, που, μολονότι διαφέρουν κάμποσον ο ένας από τον άλλο σε σκαλοπάτια διαφορετικά στέκονται, προτιμώ τώρα, αντί να τους ξεχωρίσω με τα όνόματά τους, έτοι να τους άναφέρω συντροφικά. Πρώτα κι άπ' όλα, η Ποίηση, με δίχως όνομα κανένα· ύστερα έρχονται οι ποιητές. "Η ζωή της πάντ' αρχαίας και τόσο νέας Άθηναίας παρθένας, λιγοστή στάθηκε και στο δεύτερό της ξανάδομα· μα πάντ' άρκετή για να δείξη πως υπάρχει μιá πηγή πλουσιοπάροχη, που φτάνει γνωστικά και τεχνικά να μοιραστή στα λογιής περιβόλια για τα όρμητικά ταναβρύσματα, για τα ποτίσματα τά ησυχά (!).

Τάχα η νέα μας ποίηση έδειξεν όλη της τη δύναμη και άνθισε μ' όλα της τα λουλούδια; Κάθε άλλο. Πιδ πολλά ύπόσχεται παρ' όσα δίνει. Της λείπει μιάν άνεση, ένας πλούτος, ένα δείξιμο συγκρατητό, ένα άκοπο κι άδιάκοπο περπάτημα προς κάποιο σημάδι· της λείπει μιá δύναμη τελειωτικά κι επιβλητικά δημιουργική. Έχει την όμορφιά του ροδοσύμφεφου· της χρειάζεται και η χάρη του καλορρίζωτου δέντρο. Να πατήση στερεώτερα στη γη το πόδι, νάφήση στη ζωή τάχνάρια της πιδ βαθιά. Να συγκινηθή όχι μονάχα άπ' όλα της καρδιάς τα αίσθήματα, μα κι άπ' όλες τις Ιδέες, να τα καταλάβη, να τα μελετήσει, και να τάγκαλιάση τα μεγάλα τα προβλήματα της έπιστήμης, της φιλοσοφίας, της κοινωνίας, της Ιστορίας, της φύσης, της ήθικης. Να πάρη παραδείγματα κι από την παγκόσμια ποίηση, και πρώτ' άπ' όλα από τους αρχαίους μας, τους πάντα νέους, σε ό,τι άξιομίμητο δείχνουν. Έχει την άνάγκη μιáς Νίκης άφτέρωτης, θυγατέρας του Πόλεμου του φτερωτού. Λάγγεμα η ματιά της. "Ας ύψωση το χέρι της προς κάποιο σάλεμα ήρωικό. Πολύ προχώρησε στη γλώσσα· η προκοπή της λιγότερη στη μετρική, σε λογιής λεπτομέρειες. Οί λεγόμενες ποιητικές άδειες, για τους τεμπέληδες και για τους μέτριους. "Ο μεγάλος ποιητής της Ιταλίας, ο Καρντούτσης, άνάμεσα σταλλα, δούλεψε για το ποιητικό ξανάναθισμα της πατρίδας του κάνοντας και το πύκνωμά του άριστοκρατικώτερο—να πούμε—και δυσκολοπλησίαστο από τους κά-

(!) Σόντομο σημείωμα φέρνοντας έδω, άδύνατο μου στέκεται να τάνταμώσω όλα τα όνόματα των ποιητών και μερικών μάλιστα που σημαντικά δουλέψαν για το μεγάλωμα της ποιητικής Τέχνης. Να με συμεπαθάν. Την έλλειψη τούτη θα την άναπληρώσω στην πλατότατη μελέτη που έτοιμάζω για την ποίησή μας από 1897 και κείθε.

θε λογιῆς ριμαδόρους. Ἡ ποίηση τῶν νέων, μάργαριταρόχλωμη, ὀπαλλένια. Αἷμα γυρεύει ροδοκόκκινο. Καί γυμναστική στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα.

Τὸ ροδοκόκκινο αἷμα τοῦτο ρεεῖ μέσα στὸ ἔργο ἑνὸς ποιητῆ, ποῦ μῆτε στὰ εἰκοσί του χρόνια βρίσκεται πιά, μῆτε ποῦ φαίνεται πὼς ἀγάπησε πολὺ, κί ἀπὸ τὰ νιῶτα του τὰ ταξείδια στὰ γαλανὰ τοῦ ἀπέραντου. Ὅμως ὅσο εἶναι ὠριμασμένα τὰ χρόνια του, ἄλλο τόσο ὠριμασμένη καὶ ἡ Τέχνη του. Εἶναι ὁ Ἑλληνιστῆς-ποιητῆς Πάλλης. Ἄλλοι ἔχτελοῦνε, στὰ πολύηχα πιάνο ἢ στὶς αἰθερόχορδες ἄρπες, τὰ κομμάτια τοῦς· ἐκεῖνος μὲ τὸν ταμπούρά του παίξει τὴ μετρημένη μουσική του, στὴν ἐντέλεια. Εἶπα γιὰ τὸ Λασκαράτο παρα-

πάνου πὼς σφύριζε κοροϊδευτικά. Ὁ Πάλλης κράτησε κόπανο. Ὅπλο πολὺ ἐπικίντυνο. Ἐνας εἶναι ἀπὸ κείνους ποῦ—δὲ θέλω τώρα νὰ πῶ ἂν παράτολμα ἢ στοχαστικά—δούλεψε γιὰ νὰ ξανάψη φοβερῶτατος καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ ρωμαϊκοῦ ὁ πόλεμος ποῦ πολεμᾶ, ἀπὸ αἰῶνες τώρα, ὁ αἰώνιος Λογιώτατος μὲ τὸν αἰώνιο Ποιητῆ. Καὶ στὰ μάτια τοῦ ἀπροδασκαλισμένου κόσμου δὲ βρίσκει χάρη τὸ φυσικό, τεχνικό, κ' ἑλληνικό τραγοῦδι τοῦ Πάλλη, μῆτε ἡ *Ἰλιάδα* του, ἀριστούργημα μεταφραστικῆς τέχνης, στὴ φράση καὶ στὸ στίχο, ἄξια βραβευμένο ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Γάλλους τοῦ «Συλλόγου γιὰ τὴν προκοπὴ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων» στὰ Παρίσια, μὲ τὸ μεγάλο βραβεῖο τοῦ Ζωγράφου⁽¹⁾.

Β'

Στὴ μοῖρα ἔλαχε τῆς νέας Ἑλληνικῆς ποίησης πόλεμος ἄπαυτος λυσσασμένος μὲ τὸν πιὸ ἀπιστο, καὶ τὸν πιὸ ἐπικίντυνον ὄχτρό της· μὲ τὸ Λογιωτατισμὸ. Κανένα ἔθνος πολιτισμένο δὲ ζῆ χωρίς τοῦ Λόγου τάνθια· καὶ τάνθια τὰ χιλιάκριβα τοῦτα ὁ Λογιωτατισμὸς γυρεύει νὰ τὰ ποδοπατήσῃ, καὶ μὲ τὰ μέσα τὰ πιὸ ἀνήθικα· ἔτσι, σὰν ἀπὸ τὸ φυσικό του, δράκοντας ποῦ τρέφεται καταπίνοντας βασιλοπούλες.

Ἀπὸ τὰ 1850 ὠς τὰ 1860 δούλεψε στὸ Ἑθνικὸ Πανεπιστήμιον ὁ πρῶτος ποιητικὸς διαγωνισμὸς, ἰδρυμένος ἀπὸ τὸν ὁμογενῆ Ράλλη. Ὅρος ρητὸς τοῦ διαγωνισμοῦ, βαλμένος ἀπὸ τὸν ἀγωνοθέτη: *δὲ βραβεύονται ποιήματα γραμμένα στὴ δημοτικὴ γλώσσα!* «Νὰ μὴν εἶσαι ποτέ δεκτὸς εἰς τὰ ποιητικὰ διαγωνίσματα—ἔγραφε στὰ 1877 πρὸς τὸ φίλο του Ροῖδη ὁ μεγάλος μας Βαλαωρίτης, νὰ σὲ προπηλακίζουν αἰωνίως, νὰ σὲ χλευάζουν, ὡς ὁ Α. Σοῦτσος ἐτόλμα νὰ χλευάζῃ τὸν Σολωμόν! Ὁ Λογιωτατισμὸς! αὐτὸς κατέφαγε καὶ τοὺς ὠραίους ποιητικοὺς χρόνους τοῦ Ζαλοκώστα, καὶ τοῦ Παράσχου καὶ τοῦ Τανταλίδου καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες βεβαίως θὰ ἦσαν σήμερον τὸ κόσμημα καὶ τὸ ἀγλαΐσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ, ἂν, περιφρονοῦντες τῶν γραμματικῶν τὰς μωρὰς ἀξιώσεις, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ δημοτικοῦ πλοῦτου καὶ περιέβαλλον τὰς ἰδέας των διὰ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ ζῶντος Ἑλληνισμοῦ ἀντὶ τῶν σαβάνων κόσμου παλαιοῦ, σαρακοφαγωμένου, καταρρέοντος.— Ἡ τυραννία αὕτη τοῦ λογιωτατισμοῦ ἐπνίξε τὴν ποίησιν ἐν Ἑλλάδι...» Ὅμως καὶ μὲ δλους τοὺς ἀπαγορευτικοὺς φράχτες δὲ λείπανε γενναῖοι ποιητῆς ποῦ στέλναν τὰ ἔργα τους γιὰ τὸ Ράλλειον στὴ δημοτικὴ, καὶ κριτῆς καλοσυνεῖδητοι ποῦ τοὺς δίνανε τὴν πρώτη θέση, καὶ τὰ ξεχώριζαν ὅσο κι ἂν δὲν μπορούσαν καὶ νὰ τὰ στεφανώσουν. Τὸ Ράλλειον διαδέχεται ἀπὸ τὰ 1860

ὁ Βουτσιναῖος. Οἱ δάφνες μοιράζονται σὲ πατέρες παιδιῶν ποῦ ἢ γεννιοῦνται ψόφια, ἢ ψευτοζοῦν ἑφταμηνίτικα. Θᾶμα τὸ ξεμύτισμα ἔργου ὑποφερτοῦ. Ἡ πολιτικὴ ἐπανάσταση τοῦ 62, καθὼς εἶταν κάπως ἀμφίβολη στὴν ἠθικὴ της καὶ καλητέρεψη δὲν ἔφερε στὴ βουλευτοκρατούμενη Πολιτεία, ἔτσι δὲν τὴν καλητέρεψε καὶ τὴν Πολιτεία τῆς φαντασίας. Καὶ ὅμως ἕνας πολιτικὸς μαζι καὶ ποιητῆς, ὁ Βαλαωρίτης⁽²⁾, ὅμως ἔξω ἀπὸ τὴ γλώσσα τῆς πολιτικῆς, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κι ἀκόμα πιὸ μακριὰ ἀπὸ τοὺς Βουτσιναῖους, ζῶντας μὲ τὴ ζωὴ καὶ μιλῶντας καὶ γράφοντας μὲ τὴ γλώσσα τοῦ ἀγνοῦ

(1) Ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Χατζιδάκις, ἕνας ἀπὸ κείνους ποῦ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ τους διδασκαλία γίναν ἀφορμὴ νὰ διαλυθοῦνε πολλὰς πρόληψεις ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν μεριά στέκεται στὴν πρώτη γραμμὴ ἀρχηγὸς τυφλότατου πόλεμου ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐργατῶν τῆς δημοτικῆς ποῦ ἀξίζουσε τιμὴ καὶ στεφάνους. Περὶ ἔργο ψυχολογικὸ πρόβλημα. Δὲν εἶν' ἐδῶ ἡ ὥρα τοι γιὰ νὰ τὸ φάξω κ' ἐγώ. Παρατηρῶ μονάχα, πὼς ὁ κ. Χατζιδάκις, ἀνάμεσα στὶς λογιῆς κατηγορίες ἐναντίον τῶν καταραμένων *μαλλισσῶν*, κατάγγειλ' ἐκείνους πὼς ἀφορμὴ σταθῆκανε νὰ σιχαθῆ ὁ κόσμος καὶ τὴ ποίηση, γιὰτὶ τάχα γράφουσε στίχους ποῦ ὁ κόσμος δὲν τοὺς νοιώθει, δὲν τοὺς διαβάζει, καὶ ποῦ τοῦ κάθονται στὸ στομάχι. Τέτοια κατάκριση, ἔτσι ἀόριστε καὶ ἀπρόσωπα ριμμένη, ἀκόμα κι ἀπὸ καθηγητῆ σὰν τὸν κ. Χατζιδάκι, δὲν ἔχει σημασία καμιά· φέρτε μοι παραδείγματα καὶ δείχτε μας χειροπιαστὰ τὰ κρίματα γιὰ νὰ τὸ συζητήσουμε. Ὅμως καὶ γενικά, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ στοχαστῆ, πὼς ἡ νέα μας ποίηση κατὰ τὸ δρόμο ποῦ πῆρε, δυσκολώτατο, ἂν ὄχι καὶ ἀδύνατο, εἶναι νὰ εὐχαριστῆ, πρῶτα κι ἀπ' ὅλα—ὅπως συμβαίνει παντοῦ—ὄλον τὸν κόσμον ὕστερα, ἡ νέα μα ποίηση, ἐπαναστατικὴ καθὼς εἶναι καὶ χειρᾶφει, ὄχι πιά παιγνιδάκι τοῦ σαλονιοῦ, μὰ θρεμμένη, μεγαλὰ μὲνη, μελετητικὴ, καὶ στὴν ἀπλότητά της ἀκόμα κ' ὡς ὄχι τόσο ἀπλή, φυσικὰ νὰ στενοχωρῆ τρεῖς τάξες ἀνθρώπων: τοὺς γερνότερους, ποῦ εἶναι συντηρητικοί, τοὺς πεζοὺς, ποῦ δὲ νοιώθουν ἀπὸ ποίηση, καὶ τοὺς ἀδιάφορους, ποῦ καρφί γιὰ τίποτε δὲν τοὺς καίγεται

(2) Στὰ 1860, στὴν αὐτοκρατορία τῆς καθαρῆς ἑνας ποιητῆς, ὁ Βικέλας, τόλμησε νὰ προβάλλῃ μὲ τὸ *Στίχους* του, θαυμαστῆς μαζι τοῦ Βαλαωρίτη καὶ το γέρο Τρικούπη, γενναῖου ὑπερασπιστῆ καὶ τούτου τῆς ποιητικῆς μας γλώσσας. Οἱ *Στίχοι*, καὶ τὰ μεταφράσματ' ἀπὸ τὸ Σαῖξπηρο, τοῦ Βικέλα, βέβαια θὰ το λογαριαστοῦνε.

και άγράφου λαού, μάς έδωκε στα 1867 το *Διάκο*, το μέγα έργο που κρατιέται επάνω απ' όλα και που δεν προξένησε τότε την έντύπωση που του άξιζε στους ύπνωτισμένους από τα καθαρευουσιάνικα άθηνάιους μουσολόγους. "Όσο που το Πανεπιστήμιο πάλε, στα 1872, σά νάθελε γά ξελαφρωθή μιá για πάντα από τα κρίματα που του φορτώσαν οι λογής ποιητικοί διαγωνισμοί, προσκαλεί τόν αίρετικό, τόν άφωρισμένο, « τόν προδότη του *Έλληνισμού* » — καθώς ο ίδιος ο Βαλαωρίτης γράφει πώς τόν ώνόμαζαν, κι από τότε άκόμα, οι λογιώτατοι — παλιές ιστορίες πάντα νέες — και τότε βάνει νά τραγουδήση το τραγούδι του τό κλέφτικα τό άνταρτικό μπροστά στο άγαλμα του Πατριάρχη. Στιγμές χαρακτηριστικές δυσκολοξέχαστες κόσμου συνεπαρμένου και ένθουσιασμένου από τό πέρασμα της Μούσας, όλοζώντανης.

Τόν ίδιο τόν καιρό άπάνου κάτω ο Παράσχος παραμερίζοντας τους ρωμαντικούς του με την πρόχειρη τών έφημερίδων γλώσσα νερωμένους κάπως και ψευτισμένους — μά λυρικούς πάντα — βυρωνισμούς και ύστερισμούς, βάλθηκε νά στιχουργή με την άπλη γλώσσα, άχτένιστα και άκάνονιστα, και νερούλα και πρόχειρα, μά γκαρδιακά και ζωντανά ποιήματα, κι άνάμεσα σέ άλλα τολμηρά και πρωτότυπα τή «Θάλασσα της Σαλαμίνας», τό πολήμα που είναι για νά ζήση. Τέλος ο Βουτωναίος ξεψυχά, με τό βράβευμα έργων γραμμένων στη δημοτική γλώσσα, με τή «Φωνή της καρδιάς μου», του Καμπούρογλου, με τόν «Κατσαντώνη», του Ξένου, με τίς «Βοσπορίδες Αὔρες» του Βιζυηνού. Ό ίδιος ο Άντωνιάδης δοκιμάζει νανάψη τά ξύλα της ποιητικής του με τά σπέρτα της δημοτικής, και στα πολύστιχα έπικά του, και σέ δράματά του. Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου μας, εισηγητής στην κρίση του Βουτωναίου διαγωνισμού του 1873, άναγκάζεται νά σφραγίση της δημοτικής τή νίκη στην ποιητική γλώσσα, μέσα και στους άκαδημαϊκούς κύκλους, τελειωτικά, μ' αυτά τά λόγια: «Αί λέξεις άς ήκουσέ τις παρά της μητρός και του άδελφού, αί φράσεις αίτινες έχρησίμευσαν τό πρώτον προγόμνασμα τών ψελλισμάτων και λαλαγημάτων αυτού, έχουσι γλυκέας άναμνήσεις, μυστηριώδη και άγραφόν τινα ιστορίαν, ών στερούνται αί λέξεις αί άντληθεισαι έκ τών λεξικών και ταμειυθεισαι έν τή μνήμη.... Τις δύναται επί μακρόν χρόνον νά άνεχθῆ διάλογον, καθ' όν ο συνομιλητής έχει άλλαχού έστραμμένον τό πρόσωπον, ή τοῦτο κεκαλυμμένον; Και όμως τοιαῦται είναι αί έκ τών λεξικών άντληθεισαι λέξεις. Τούτου ένεκεν μή πλανώμεθα, ότι αί λέξεις *παλμός της καρδιάς και καρδιοκτύπι, σελήνη και φεγγάρι, τραγούδι και άσμα, καλός και ώμορφος, παμμέλας και όλόμαυρος, οφθαλμοί και*

μάτια, έλευθερία και έλευθεριά έχουσι την αῦτην σημασίαν. Μόνον άναίσθητος δύναται νά συγγέη την σπουδαιοτάτην τών λέξεων διαφοράν, ούτε δυναμένην νά σημειωθῆ έν τοίς λεξικοίς, ών την ασθένειαν έλέγχει.—Διά ταῦτα δεν κακίζομεν τόν ποιητήν, ότι προτίμησε *την κοινήν γλώσσαν*» (1) κτλ. κτλ. Ό προφήτης τούτος της δημοτικής ιδέας ονομάζεται Γεώργιος Μιστριώτης.

Και όμως τίποτε δε φυτρώνει έτσι ξαφνικά και στα καλά καθούμενα. Όλα προετοιμάζονται, γίνονται κανονικά, ξετυλίγονται. Άδικος θά εΐταν όποιος νομίζει πώς με μιá μονοκοντυλιά σβύνεται δουλειά χρόνων και χρόνων καθιερωμένη, συχνά πυκνά, κι από καλογραμμένα και πρότυπα στο είδος τους και στη γλώσσα τους έργα (λησμονήστε κάπως τό γλωσσικό ζήτημα), σάν κάποια έργα τών Σούτσων, του Βερναρδάκη, του Καρασούτσα, του Ζαλοκώστα, και πιό πολύ, στη λυρική ποίηση μερικά σκαλισμένα κομμάτια του Άλέξαντρου Ραγκοβῆ, και τριών γενεών Ραγκοβῆδων, από τόν Άκώβον ως τόν Κλέωνα (2). Προτού νά ριζωθῆ σχεδόν άπο-

(1) Την ίδια κριτική του για τό έργο του ίδιου ποιητή ο κ. εισηγητής έτσι τήν αρχίζει:

«Η συλλογή αῦτη έγράφη έν κοινή ή δημοτική γλώσσῃ, ήτις άλλοτε άπεκλείετο του άγώνος.» Η συλλογή έκείνη — τά «Δάκρυα» — που κρίθηκε και που βραβεύθηκε μάλιστα, είναι παρακάτου από μέτρια και ή γλώσσα της έπομένως άπρόσεχτα και άπειρόκαλα άραδισομένη, μά πάντα δημοτική με τό παραπάνου. Τοῦτο δεν έμποδίζει τόν κριτή νά δώση στη γλώσσα τή δημοτική τό όνομα που σωστότερα της ταϊράζει. Κοινή γλώσσα. Κοινή τότε ονομάζοταν, άθελα και καλοσυνείδητα, ή δημοτική, κ' έτσι ξεχώριζε από την καθαρεύουσα, τή μανταρινική. Μά τότε ή δημοτική, άποκλειστικά σχεδόν άφιερωμένη στο τραγούδι τάλαφρο και την κωμωδία τήν άβαθη, εΐτανε κάτι άπλερο κι' άκίντυνο. Οι δασκάλοι τή μεταχειρίζονταν σάν παιδάκι. Τή χαϊδεύανε, τήν κηδεμονεύσαν. Μόλις τό παιδάκι μεγάλωσε, κ' έγινε λεβέντης, και σάν άντρας φανερώνεται κι άνασκουμπώνεται, κ' έρχεται νά ζητήση τό βιός του και νά λογαριασθῆ με τόν κηδεμόνα του, και περπατεί κι άπλώνεται, —τά πράματα' άλλάζουν. Η δημοτική γίνεται *χυδαία*, ή ίδια ή γλώσσα, ή δημοτική, ή κοινή, χυμένη και στον πεζό λόγο, με πιό τρανές φιλοδοξίες, στραβοκοιτάζεται, και φωνάζεται, άπλούστατα, *μαλλιασῆ*. Κ' εδῶ ο λογιωτατισμός φοβήθηκε την αλήθεια. Δέ λέει τί τρέχει, νέντα σκέτα. Συκοφαντεί και στρεβλώνει, όπως όπωσ. Τό όνομα *μαλλιαρός* δέ λέει τίποτε και παίρνει νερό όσο θέλεις. Έμπρός λοιπόν! — Λησμόνησα νά πῶ πώς ο κριτής είναι αλήθεια πώς παραδέχεται, προσωρινά, τό μεταχείρισμα, της δημοτικής και στην ποίηση: «μέχρις ότου, λέει, ή τών βιβλίων γίνῃ οίκογενειακή». Παντού, κι άνίσως δέ λαθεύω, οι γλώσσες πρώτα βγαίνουν από την οίκογένεια, κ' ύστερα μπαίνουν στα βιβλία. Πρώτα στη ζωή, κ' ύστερα στην τέχνη. Τέτοια ή πηγή τους, κ' έτσι πάει ο σωστός ο δρόμος τους. Τώρα πώς νά φανταστώ μιá γλώσσα που άγωνίζεται από αῖνες νά γίνῃ *οίκογενειακή*, με δηλ τή δόξα και με δηλ τή δύναμη που παίρνει από την Έλληνικήν αρχαιότητα, και που δεν τό είχε κατορθώσει ίσα με τό 1873! Τή χαρακτηριστική τούτη κρίση του Βουτωναίου διαγωνισμού του 1873 την όπογράφουν κι άλλοι δύο σημαντικοί του καιρού έκείνου διδάσκαλοι, ο Καστόρης και ο Κουμανούδης.

(2) Ο κ. Κλέων Ραγκοβῆς καυχῆθηκε κάποτε για τό κατορθώμα του νά γράψῃ δράμα όλόκληρο χωρίς νά βάλῃ ένα θά ή ένα νά. Άπεναντίας ο κ. Γρηγόριος Βερναρδάκης, καθηγητής τών Έλληνικών Γραμμάτων στο Πανεπιστήμιο, ένας από κείνους που θεωρούσε άναγκαιότητα τή γνώση και τή βοήθεια της δημοτι-

κλειστικά στην ποίησή μας ή δημοτική γλώσσα, στέκεται πλάι πλάι με τη γλώσσα τή σκολαστική. Ἀφίνω τοὺς πιὸ παλιούς: τὸν Καλλιβούρτη, τὸν Τανταλίδη ποὺ ἔγραψε ὁ ἴδιος τόσο σωτὰ ὄσο καὶ ἀνυπόφορα τὴν ἀρχαϊκὴ γλώσσα, καὶ χαριτωμένα καὶ πλούσια τὴ δημοτικὴ τὸν Ἀφεντούλη, τὸν εὐγλωττο καθηγητὴ, μετὰ τὸ ζωηρότατο νοῦ τὸ Ζαλοκώστα, μαζί θαυμαστή τοῦ Σολωμοῦ καὶ θυμὰ τοῦ ραγκαβισμοῦ. Ὁ Στρατήγης, ἔδω καὶ λίγα χρόνια ἀκόμη, ἔστειλε στοὺς διαγωνισμοὺς, μαζί σειρὲς ἀπὸ καθαρευουσιάνικους καὶ ἀπὸ λαϊκὴ γλώσσας στίχους, ὄσο ποὺ ἔπαψε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Στρατήγης νὰ εἶναι διγλωσσός. Ὁ Βιζυηνός, ποιητὴς ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους, δημοσιεύει, καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1880, μαζί τὴ «Μητέρα τῶν Ἑπτὰ» στὴν πιὸ δημοτικώτερη δημοτικὴ ποὺ γίνεται, καὶ τὸν «Πύργο τῆς Κόρης» στὴν πιὸ ἀρχαϊκὴ καθαρεύουσα. Καὶ στίς «Ἀτιθίδες Ἀδρες» τοῦ μαλλιοτραβιούνται ὁ ἀφελέστατος «Σοφιανός» καὶ οἱ ἀκαδημαϊκώτατες «Νηρηίδες». Ὅσο ποὺ ἔπαψε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βιζυηνός νὰ εἶναι διγλωσσός. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Πολέμης. Στοὺς «Σταλακτίτας» τοῦ Δροσίνη, τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀμάρωντων» καὶ τῆς «Γαλήνης», μαζί μετὰ τὸν τίτλο φιγουράρουν —μὰ λιγοστοὶ πάντα— καὶ στίχοι σὲ ραγκαβικὴ καθαρεύουσα· κ' ἔμένα οἱ τελευταῖοι καθαρευουσιάνικοι στίχοι γενήκανε καὶ δημοσιεύτηκανε στὰ 1886, σ' ἓνα περιοδικὸ τῆς Λειψίας. Ἀνάμεσα στὰ «Τραγούδια» τοῦ Ἀἴνε μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Βλάχο, ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1880, βρίσκεται τὸ «Ἄσμα τοῦ Ταγχοῦζερ», τὸ μόνον στὴν καθαρεύουσα. Ὁ μεταφραστὴς τοὺς θέλει νὰ δικαιολογηθῆ, νομίζω, σημειώνοντας μέσα ἐκεῖ πὼς τὸ «Ἄσμα τοῦ Ταγχοῦζερ» εἶσι ἔπρεπε νὰ μεταφραστῆ, καὶ ὄχι σάν καὶ τᾶλλα. Ἡ δικαιολογία ἀδεξιώτατη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὰ τραγούδια τοῦ Ἀἴνε μεταφραστήκαν ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1880, ὅταν ἡ δημοτικὴ εἶχε προχωρήσει, καὶ αὐτὸς ὁ Βλάχος ἄθελα μπῆκε κ' ἐκεῖνος μέσα στὸ χορὸ τοῦ δημοτικισμοῦ· ἐνῶ ὁ «Ἰπότης Ταγχοῦζερ», μεσαιωνικὴ ποιητικὴ παράδοση, συνθεμένη μετὰ τὸν ἴδιο ἀφελῆ καὶ πλαστικὸ καὶ λαϊκώτατο χαρακτήρα τῆς τέχνης τοῦ Ἀἴνε, μεταφράστηκε στὰ 1860. Εἶταν οἱ καιροὶ ποὺ ὁ ἀπαλωτάτος Τυπάλδος περνοῦσε γιὰ βαρβαρόγλωσσος, καὶ τοὺς στίχους τοῦ Μαρκοῦ, κάθε

φορὰ ποὺ φτάναν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, τοὺς ἐλεεινολογοῦσαν οἱ λογιώτατοι στιχοπλόκοι τῆς Ἀθήνας μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴν «ἀσκήμια τῆς γλώσσας τοὺς»! Ἄσμα στὰ 1875 ποὺ δημοσιεύτηκε ὁ «Ὁρκος», τὸ ἀριστούργημα τοῦ Μαρκοῦ, οἱ φιλολογικοὶ κύκλοι στὴν Ἀθήνα ἀνάξιοι στάθηκαν νὰ τὸ καταλάβουν. Ὁ Μαρκοῦς χαιρετίστηκε ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1890, καθὼς τοῦ πρέπει, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀθηναϊκοὺς κύκλους· καὶ ἡ τιμὴ σὲ μένα, ποὺ ἔδωκα τὸ σύνθημα. Στὸ Φιλαδέλφειο ποιητικὸ ἀγῶνα ὁ φωτεινός του εἰσηγητῆς, ὁ Πολίτης, κηρύττει ἀπόλυτο τὸ δικαίωμα τῆς ποιητικῆς τέχνης γιὰ τὸ μεταχειρίσασθαι τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ὁ «Ἕγμος τῆς Ἀθηνᾶς», τὸ πρωτοστεφανωμένο στὸν ἀγῶνα τοῦτο ποίημα, λίγα χρόνια πρωτίτερα, θὰ κρίνονταν διπλὰ αἰρετικὸ: γιὰ τὴ γλώσσα του, καὶ πιὸ πολὺ γιὰ τὸ ἀρχαῖο θέμα τῆς γλώσσας ἐκείνης.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ «Ταξίδι» καὶ μαζί καὶ παράλληλα μετὰ ὄλο τᾶλλο τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη, τὰ πράγματα τραβᾶνε τολμηρότερα μπροστά, δρασκελίζοντας, νὰ ποῦμε, καθ' ἑμῶν. Ἡ ποιητικὴ γλώσσα προβαίνει μετὰ τὸ λογικώτατο ξετύλιμα τῆς Βάλθης πρῶτα πρῶτα καὶ πάτησε ὀρισμένα ταμπούρια τοῦ πεζοῦ λογοτεχνικοῦ κύκλου (ὁ διάλογος στὸ διήγημα, λ.χ.), ὕστερα ὀλότελα καὶ τὸ μεγάλο κόσμον τὸ μυθοπλαστικὸ, τὴ Διήγηση, τὴ Μυθιστορία (Πολυλάς, Καρκαβίτσας, Βλαχογιάννης, Ἐφταλιώτης, Ψυχάρης, κτλ.), ἀκόμα καὶ τὸ ρητορικὸ λόγο. Τὸ δράμα τὸ θεωροῦσαν, γενικά, ἀκρόπολη τῆς ὕψλης ποίησης, ἐπομένως καὶ τῆς ὑψηλῆς γλώσσας, δηλονότι τῆς καθαρεύουσας (φαίνεται πὼς οἱ Ἕγμοι λ.χ. τοῦ Σολωμοῦ θὰ εἶναι, βέβαια καλυβάκια τῆς χαμηλῆς ποιησοῦλας). Μολταῦτα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς διαγωνισμοὺς τὰ δίκια τῆς ποιητικῆς γλώσσας, καὶ σ' αὐτὸ τὸ δράμα, λίγο λίγο, κ' ἀγάγια ἀγάγια, ἀναγνωρίζονται. Στὸ Βουτσιναῖο γίνεται πολὺς λόγος γιὰ τὴν «Κατάρτα τῆς Μάννας». Στὸ Λασσάνειο βραβεύεται ὁ «Πειρατῆς τοῦ Αἰγαίου» τοῦ Δημητρακοπούλου. Ὁ Βερναρδάκης μέσα στὴ «Φροσὺνη» του καὶ στὴν «Ἀντιόπη» του μεταχειρίζεται —πρωτάκουστο τότε— καὶ τὴ δημοτικὴ. Σὲ κάποιους ἄλλους δραματικούς διαγωνισμοὺς ὁ «Γιαννίτσaros» τοῦ Καμπούρογλου παίρνει τὸ πρῶτο βραβεῖο, καὶ τοῦ Χρηστοβασιλῆ τὸ «Σοῦλι». Καὶ κάτι πιὸ πολὺ ἀκόμα. Στὸν Παντελίδειο, δραματικὸ διαγωνισμὸς ποὺ ρητὰ ὄρισε ὁ Ἰδρυτῆς του νὰ στέλνωντ' ἔργα γραμμένα ἢ στὴ «συνήθη καθαρεύουσας» ἢ στὴ «ζωντανὴν λαλουμένην», ὁμολογώντας ὄσο ἔμμεσα, καὶ ἄθελα, καὶ τὴ μὴ ζωὴ τῆς γλώσσας ποὺ γράφεται, —πρῶτο ἦρθε, κ' ἀπάνω ἀπ' ὄλα τᾶλλα, τὸ δράμα τοῦ νέου κρητικοῦ Καζαντζάκη, σὲ πεζὸ λόγο, τὴ φορὰ τούτη, λόγο σὲ γλώσσα ἀνώμαλη κάπως καὶ ἀνυπόταχτη, μὰ πάν-

κῆς γλώσσας γιὰ τὴν ἐξήγηση τῶν ἀρχαίων κειμένων, γιὰ τὴ σωστή, καθαρὴ, καὶ χωρὶς περιφραστικὴς ἀσάφειας ἐξήγηση, ὁ κ. Βερναρδάκης, γράφοντας τώρα τελευταῖα στὴν «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα», μιλεῖ τρυφερώτατα γιὰ τὸ δυστυχισμένο «ἐγώ», καὶ συμπεραίνει ὅτι «εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη, ὅπως τὸ πολῦτιμον τοῦτο μόνον ἐξακολουθῆ νὰ διατηρῆται ἐν τῇ γραπτῇ ἡμῶν γλώσσῃ». Πιστεύω πὼς θάρθῃ ἕνας καιρὸς ποὺ θὰ λένε γιὰ τὴ δημοτικὴ μας γλώσσα ἀνεπιφύλαχτα καὶ οἱ καθηγῆτες οἱ ἴδιοι τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ὅ,τι ἔγραψε γιὰ τὸ «ἐγώ» μονάχα ὁ σεβαστός μου κ. Βερναρδάκης.

τα δημοτική (!). Τό σκιάχτρο τῆς ὑψηλῆς γλώσσης καπνός, καί διαλύεται. Πρῶτα ἡ ζωὴ ἐκεῖ καί τὸ ὕψος. Καί πέρασ' ἕνα χρόνικὸ διάστημα πού μέσα στό ἴδιο τὸ βασιλικὸ θέατρο καί μ' ὄλη τὴν ἐναντίο του ἀφρισμένη ἐπίθεση τοῦ Λογιώτατισμοῦ, βασιλέψε εἰρηνικά καί λαμπρὰ ἡ ζωντανώτατη γλῶσσα, ἐγκαινισμένη ἀπὸ τὴν «Ὁρέστεια», μὲ ἔργα σάν τὸ «Χειμερινὸ παραμῦθι» τοῦ Σαίξπηρου, σάν τὸ «Φάουστο», σάν τὴν «Ἰφιγένεια» τοῦ Γκαίτε, σάν τὴν «Προμάμη» τοῦ Γριλπάρτσερ.

Βιαστικά καί πρόχειρα θέλησα νὰ θυμίσω, πὶὸ πολὺ μὲ κάποια γεγονότα, πὶὸ πολὺ μὲ κάποια νοῦμερα, κι' αὐτὰ βγαλμένα ἀπὸ τὰ στοιχειωδέστερα καί τὰ φανερώτερα τῆς ἱστορίας μας τῆς λογοτεχνικῆς σ' ἕνα ὀρισμένο διάστημα χρόνου, πὶὸ πολὺ μὲ ἀπλᾶ διαφοράκια, παρὰ μὲ τὰ ὄπλα κάποιας διαλεκτικῆς, πὶὸ πολὺ ποσοτικά, παρὰ ποιοτικά, τὸ ἀπλωμα τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς γλώσσης μας, καί τὸ βαθμιαῖο τῆς ἀναγνώρισμα ἀγάλια ἀγάλια καί πρῶτα σὲ ὄλα τὰ εἶδη καί σὲ ὄλα

(!) Καί τώρα τελευταία στὸν Παντελίδειο δ «Βρυκόλακας», σὲ καθάρια δημοτικῆ.

τὰ σκαλοπάτια τοῦ στίχου, κι' ὕστερα κι' ἀγάλια τὸ πλησίασμα τῆς καί πρὸς τὸν πεζὸ λόγο, ὅσο νὰ τὸν ἀδράξῃ καί αὐτόν, καί νὰ γίνῃ τὸ ἀποκλειστικὸ τοῦ ὄργανο. Τὸ πλησίασμα τοῦτο θάργῃ βέβαια καί νὰ κατορθωθῇ καί νὰ ἀναγνωρισθῇ. Ὁμως ἡ ἀρχὴ ἔγινε. Μὰ δὲν εἶναι ἐδῶ πέρα τόπος νὰ γίνῃ ὀμιλία γιὰ τὸ ἀρχισμα τοῦτο, θέλησα ποραπάνω νὰ ἀραδιάσω τὰ ὅσα λείπουνε στὴ νέα μας ποίηση γιὰ νὰ δείξῃ ὄλη τῆς τῆ δύναμη καί νάνθισῃ μ' ὄλα τῆς τὰ λουλούδια. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς ἡ νέα μας ποίηση εἶναι προωρισμένη νὰ ζευλιξῇ ὄλα τῆς τὰ χαρίσματα στὸ θέατρο, καί νὰ ἐνεργῇ καί νὰ θαματοουργῇ, γινόμενη ἀπλούστατα (μὰ καί συνθετικώτατα) ἀπὸ καθαρώτερη λυρικῆ, — καί δραματικῆ. Κάποια σημάδια μοῦ τονώνουν τὴ γνώμη. Ἀργὰ γλήγωρα οἱ ποιητῆς μας, θέλοντας μὴ θέλοντας, — πρὸς τὸ θέατρο θά τραβήξουνε, μὲ τὸ δράμα θά μιλήσουνε, μὲ τὸ δράμα, πού ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν, τότε μονάχα εἶναι στὸ σημεῖο του, ὅταν τὴ σάρκα του τὴ ζωντανεύῃ ἡ λυρικῆ ψυχὴ. Λυποῦμαι πού δὲν ἔχω καιρὸ νὰ καθαρίσω μὲ παραδείγματα καί τὴν ἰδέα μου τούτη.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΟΔΟΣ-ΣΚΟΥΦΑ

Τριαντάφυλλα τὰ σύννεφα,
στὸ μάκρος στὴν ὁδὸς-Σκουφᾶ,
καί μενεξέδες τὸ βουνό,
ψηλά, τὸ μεσημεριανό.

Δουλειὰ δὲν ἔχω, κι' ὄλο ἀργῶ,
κ' ἡ ὥρα μὲ σέρνει νοσταλγό,
ἀπὸ σοῦδες καί χαντάκια,
σὲ μιὰν ἀκρια στὰ Πευκάκια.

Τριγύρω μου, περνοῦν γοργές
καί σμείγουν στὶς κατηφοριές
Ἄμαδρυάδες ἀπ' τὰ σκοῖνα
κι' ὀμορφιές τῆς ὁδὸς-Σίνα.

— Ἄργησες καί χεροκροτεῖ,
ἡ τάξη τὸν καθηγητῆ,
Ἄμαδρυάδα μὲ κυλόττα
καί μὲ τοῦ καπνοῦ τὰ χνῶτα!

Ἄχ, κρίμα, τέτοιο φῶς, παιδιά,
μὲς στῆς Ἀθήνας τὴν καρδιά!
Τέτοια μέρα ὅσο σπιθίζει,
ὄλη ἡ δόξα δὲν ἀξίζει

ὅσο ἔν' ἀγκάθι ἀχιιδωτὸ
στὴ ρίζα στὸ Λυκαβηττό,
ὅσο ἡ διπλὴ ἡ περπατησιὰ
μὲς στὰ χαλίκια τὰ χρυσά...

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

